

a které na sebe bezprostředně navazují; z hlediska dialogičnosti má jedna promluva smysl pouze ve vzájemném vztahu s nejméně jednou replikou, či ve vztahu k jiné adekvátní re-
 akci. Není nezbytnou podmínkou, aby se dialog skládal re-
 nahrazena neverbálním komunikátem, např. kinesickým pou-
 blémem, což je v Ekmanově terminologii neverbální substitut
 verbální jednotky.¹⁴⁾ Otázka ohraničení dialogické jednot-
 ky někdy není dostatečně zdůrazňována, což může vést k to-
 mu, že do rámce dialogu se zahrnují formy, které leží mimo
 na složku dialogu (a to i v případě, kdy se nesetká s odezvou
 – pak můžeme hovořit o nenaplněnosti, nezavršení atp.);
 ale kupříkladu již příkaz leží mimo jeho hranice tehdy, když
 má za cíl některé formy neverbálního jednání („Jdi!“; „Za-
 vři!“...¹⁵⁾ V tomto případě jde o přechodnou oblast úzce
 spojenou s neverbálním chováním; v oblasti monologu to za-
 se mohou být např. nesouvislé exklamativní výkřiky. Čili
 ohraničení obou oblastí – dialogu a monologu – je třeba hle-
 dat nejen v různých fázích jejich vzájemného vztahu, ale také
 v souvislosti s jednáním. Doposud nejsou popsány široké
 (příkazu), či u monologu od citové exprese ke zpovědi či vy-
 právením, jak lze namátkou uvést některé z možností.
 Mezi replikami zjišťujeme „významový zvrát“, jenž je do-
 jisté míry (i když ne zcela) motivován různorodostí postojů
 a názorů osob, které jsou za ně „zodpovědné“. Je však třeba
 rozlišovat mezi zvraty, jež jsou realizovány v rámci „přilehlé-
 ho páru“, anebo ty, které leží na hranicích těchto párů. Musí-
 me také podotknout, že ne každé rozložení replik a osob au-
 tomaticky vytváří významové zvraty – není tomu tak např.
 u „rozloženého monologu“.

Při utváření dialogu hraje důležitou roli zpětná vazba. Po-
 chopení její funkce výrazně narušuje představu o sumaci re-
 plik a jejich významů.¹⁶⁾ Význam zpětné vazby je spojen mj.
 se zaměřením, orientací a funkcí promluvy a nutí nás vyhledá-
 vat adekvátní (a „směrovací“) kontexty, které často přesahují
 lingvistický charakter promluvy.

Každý dialog různě hierarchizuje tři základní roviny (a
 prostředky jejich výrazu), které popsal Mukařovský (a dopl-
 nil Mayen): vztah mezi já a ty, vztah k situaci (a předmětu vý-
 povědi), a vztah k prostředkům výpovědi.

Neurčitost hranic a jistá plynulost přechodu mezi dialo-
 gem a monologem ovlivňuje možnost přesného určení cha-
 rakteristik a vzájemného ohraničení (či odděleného vymeze-
 ní) obou aspektů řeči. Např. Bachtinova teze o autorství kaž-
 dé výpovědi, v němž je vyjádřen postoj subjektu, je formulo-
 vána bez zřetele k problému autorství v monologu.¹⁷⁾ Jakko-
 liv je tato teze důležitá, např. v souvislosti s „logickým vzta-
 hem“ či v souvislosti s kritikou příliš zdůrazněné autonomie
 jazyka, není specifikována tak, aby ukázala rozmanité snahy
 učinit autorství („postoj subjektu“) inherentní textu, aby za-
 chytila formy, v nichž se jazyk sám chce stát subjektem, kupř.
 v dialogu tezí anebo dialogu ve „světě textů“ (P. Ricoeur).
 Bachtinovy názory jsou velmi významné pro pochopení dia-
 logu a jeho poznatky dodnes aktuální a přínosné pro filozofii
 jazyka, sociolingvistiku, psycholingvistiku i sémiotiku atd.
 Ale kritika tehdejší lingvistiky (s níž spojoval monologismus)
 vedla mj. k tomu, že monolog byl ponechán stranou anebo
 byly sledovány pouze dialogické tendence projevující se v je-
 ho rámci.

Realizace dialogu je závislá na několika základních systé-
 mových požadavcích a omezeních, které shrnul E. Goffman:

- „1) Oboustranná možnost přenosu zvukově náležitých
 a snadno interpretovatelných zpráv.
- 2) Schopnost realizace zpětných vazeb informujících
 o příjmu současné s jeho realizací.
- 3) Signály kontaktu: prostředky vyjadřující hledání kaná-
 lu vhodného pro přenos, prostředky potvrzující, že hledaný
 kanál funguje a může sloužit ke komunikaci, prostředky sig-
 nalizující omezení kapacity dosud fungujícího kanálu. Sem
 spadají také znaky ověřující totožnost mluvčích.
- 4) Signály změny role „mluvčího“ a „posluchače“: prostřed-
 ky naznačující konec zprávy a převzetí role dalším mluvčím.
 (V případě rozhovoru, jehož se účastní více než dvě osoby, ta-
 ké signály hledání dalšího mluvčího.)